

Характеристика складу фондів дорадянського періоду

Документи дорадянського періоду висвітлюють життя Харкова та взагалі Слобідського краю. Указом від 12 грудня 1796 р. була створена Слобідсько-Українська губернія, до якої увійшла територія Харківського намісництва та східна частина території Воронежського намісництва. Адміністративним центром губернії був Харків. Наприкінці 1835 р. Слобідсько-Українську губернію було перейменовано у Харківську і до неї входило 11 повітів: Охтирський, Богодухівський, Валківський, Вовчанський, Зміївський, Ізюмський, Куп'янський, Лебединський, Старобільський, Сумський, Харківський. Тобто в архіві зосередилися, крім документів м. Харкова і Харківської області, і частина документів Сумської, Полтавської, Луганської областей тощо.

Документи з історії краю відклалися у фондах Канцелярії Харківського губернатора, губернського правління і присутствія, Харківської міської думи, губернської та повітових земських управ та ін. В них зберігаються відомості про склад та рух населення, стан міст, промисловості, сільського господарства, народної освіти тощо.

У фонді Канцелярії Харківського губернатора зберігаються документи про Вітчизняну війну 1812 р. та Кримську війну 1853-1856 рр., про створення та діяльність Українського військового поселення в 1817 р. У цьому ж фонді є інформація про благоустрій Харкова та повітових міст, розвиток культури та науки, відкриття в 1804 р. університету та його засновника В.Н.Каразіна, відкриття в 1850 р. ветеринарного училища (з 1873 р. - інститут), технологічного інституту (1885 р.), жіночого медичного інституту (1910 р.), першої гімназії (1805 р.) та інших навчальних закладів, про перші польоти у Харкові С.Н.Гризодубова, І.М.Заїкіна, С.І.Уточкіна.

Фонди губернського правління, Канцелярії губернського прокурора, органів поліції, старшого фабричного інспектора, губернських у селянських, а також у фабричних та гірничозаводських справах присутствій відображають громадсько-політичний та революційний рух в губернії; стосунки між поміщиками та селянами, їх земельні тяжби. У фондах є відомості про селянську реформу 1861 р., столипінську аграрну реформу 1906 р. та ставлення селян до реформування. Збереглися документи, які висвітлюють революційні виступи в 1905-1907 рр., розвиток страйкового руху в 1902-1916 рр., діяльність Харківської організації РСДРП.

У вищезазначених та інших фондах відображені стан промисловості губернії, правове та економічне положення робітників, діяльність Харківського паровозобудівного та машинобудівного заводів, заводів землеробських машин Гельферих-Саде та Мельгозе, фабрики товариства з виробництва фарфорових і фаянсових виробів М.С.Кузнецова.

Історія сільського господарства, землеволодіння та склад селянського населення розкривається у фондах губернської та повітових земських управ, губернського у селянських справах присутствія, губернській креслярні, Канцелярії губернського землеміра та ін. Зберігаються відомості про

проведення та уточнення меж земельних володінь, про межування земель під час проведення столипінської аграрної реформи (1907-1912 рр.), про доходи з земельних ділянок, кількість державних селян в губернії, межеві книги та ін.

У фонді Казенної палати є документи про переписи населення м. Харкова і губернії за 1782-1856 рр., списки мешканців окремих населених пунктів та інші документи про чисельність і склад населення.

Економічне становище м. Харкова і губернії відображено у фондах Казенної палати, Особливого у земських повинностях присутствія, акцизних управліннях, канцелярій податних інспекторів, губернського у промисловому податку присутствія, контрольної палати, губернському казначействі, філії дворянського земельного банку, філії селянського поземельного банку, земельного банку, міського кредитного товариства та інш., де є відомості про прибутки і податки установ різних відомств та підприємств, про кількісний і майновий стан різних верств населення, землеволодіння, посіви та врожайність, справи про придбання земельних ділянок для будівництва гуралень, цукрових заводів, тютюнових фабрик, відомості про їх роботу, відомості про діяльність банків тощо.

Питання культурного розвитку, стан охорони здоров'я в губернії відображено у фондах культурно-освітніх установ, навчальних закладів, лікарських, громадських та благодійних організацій та органів нагляду за ними. Документи свідчать про відкриття та діяльність навчальних закладів (у тому числі першої в Харкові недільної школи), про організацію губернських вчених архівних комісій (1885 р.), стан лікарських закладів, організацію бібліотек та ін. У фонді Харківського губернського статистичного комітету зберігаються матеріали про архіви губернії, складені у 1900 р. для Московського археологічного товариства.

Фонд Харківської духовної консисторії висвітлює стан єпархії, окремих благочиній та церков, відомості про їх спорудження у Харкові та в інших містах і селах Харківщини, плани та проекти церковних будівель; стан монастирів, відомості про утворення й діяльність Харківського колегіуму (1800-1841 рр.), церковно-приходських шкіл та інші питання діяльності релігійних закладів.